

DRIEMAANDELIJKS KONTAKTBLAD VAN DE
HEEMKUNDIGE KRING ' NORBERT DE VRIJTER'
Vierde jaargang nr.14 juni1986.

Verantwoordelijke Uitgever :
" Norbert de Vrijter " v.z.w.
P.a. Jos Aerts, Boskant 17 2418 LILLE

Heemkundige Kring
" Norbert de Vrijter " v.z.w.
Lokaal: ' Hof d'Intere '
Pastorijstraat 2
2152 WECHELDERZANDE
Rek.nr.954-7353871-55

*Bij deze willen wij U onze verontschuldigingen aanbieden voor het U laattijdig toezenden van dit nummer. Voor onze jaarlijkse uitstap dienden nog allerlei regelingen getroffen te worden alvorens deze kon bekend gemaakt worden.
'Het bestuur'.*

UITNODIGING : JAARLIJKSE HEEMKUNDIGE UITSTAP

Wellicht herinnert U zich nog onze uitstap vorig jaar naar de watermolen van Balen en naar Achel en Kaulille (Limburg) als een reuzesucces. Ook dit jaar nodigen wij U uit voor onze heemkundige uitstap en wel op ZONDAG 10 AUGUSTUS 1986: een verrassende reis, al zeggen wij hetzelfde. Hoogtepunt wordt beslist het bezoek aan het kasteel en park van Jehay. U kent beslist dit middeleeuws kasteel, al is het maar als het kasteel waar het gekende feuilleton "Fabian van Fallada" werd opgenomen. Ons bezoek is beslist een PRIMEUR want dank zij de contacten van ons medebestuurslid Dr.Paul Janssens zullen wij door graaf Hugo van den Steen de Jehay persoonlijk ontvangen worden en kunnen wij als geeneen het ganse kasteel en park bezichtigen. Een buitenkans dus!

Maar laten wij eerst het ganse dagprogramma doornemen:

9u : Vertrek aan het politiebureau-de kerk van Lille.

10u: Aankomst te Tongeren, oudste stad van België.

* Bezoek aan het gallo-romeins museum, een van de prachtigste musea van ons land (ongeveer een half uur)

* Rondleiding in de Onze-Lieve-Vrouwbasiliek met het bezichtigen van de gekende kerkschat: de moeite waard!!!

* Korte rondrit rond de stad: Romeinse stadsmuren, grafheuvels

12u: Aankomst te Amay, een pittoresk stadje aan de Maas. Hier krijgen we de gelegenheid iets te gaan eten in een restaurant, frituur of café (naar eigen keus).

14u: Ontvangst op het middeleeuws kasteel van Jehay door graaf Hugo van den Steen de Jehay. Daarna een kleine rondleiding door een nederlandstalige gids, ons door de heer graaf ter beschikking gesteld. Dit kasteel is bekend om haar rijkdom aan prachtige meubelen, kunstwerken, privé-museum en park.

Daarna vrij rondwandelen in het kasteel en het park.

17u: Vertrek naar Lille.

18u30: Aankomst te Lille.

Een reis dus om je duimen en vingers af te likken. En niet alleen dat, want we maakten van de deelnamekosten een lachertje.

LEDEN en hun inwonende gezinsleden betalen **280,- frank per** persoon. **NIET-LEDEN** betalen **350,- frank** per persoon.

Hierin zijn begrepen: toegangsgelden museum en basiliek te Tongeren, kasteel+gids, drinkgeld chauffeur en natuurlijk de reis zelf. Het is duidelijk dat onze kring heel wat van deze kosten zelf bijdraagt.

Inschrijven is noodzakelijk en wel bij J.WILLEMS, Heiend 7 te 2418 LILLE tel.(014)55 73 57. (Beperkt aantal plaatsen: 50) Let bovendien op het vertrekur: de bus vertrekt stipt om 9 uur en wacht niet: anders kunnen wij te Tongeren in de respektievelijke musea niet meer binnen.

Wat Uw middagmaal betreft: U kan Uw eigen knapzak meenemen, maar je kan ook terecht in een van de horeca-instellingen in .Amay.

WACHT NIET MET INSCHRIJVEN! VOOR DE PRIJS HOEF JE HET NIET TE LATEN!

P.s. Voor wie het op de kaart wil uitstippelen: Jehay ligt in de provincie Luik, niet zover van Hoei en langs deze zijde van de Maas: in Waals-Haspengouw dus.

ONZE AKTIVITEIT IN SEPTEMBER: FIETSTOCHT LANGS KASTELEN EN MOLENS

Voor september hebben wij eveneens een uitstap gepland en wel met de fiets doorheen de mooiste landschappen van onze Antwerpse Kempen. Meer hierover in het volgende kontaktblad!

OPENDEURDAG ' DE SLAGMOLEN '

Op zondag 31 augustus grijpt traditioneel de Provinciale Molendag plaats. Ter dier gelegenheid kan je de restauratiewerken van onze ' De Slagmolen ' komen bewonderen, bekritisieren, becommentariëren, enzovoorts.

Een enige gelegenheid om onze smoutebollen, in echte ambachtelijk geslagen smout gebakken, te komen proeven... inderdaad staan we er weer met ons smoutebollekraampje ! Waar? Aan 'De Slagmolen ' natuurlijk: Broekzijstraat 24 te 2418 Lille. De opbrengst wordt integraal besteed aan de restauratiewerken.

Welkom en ...smakelijk vanaf 14 uur!! Uw aanwezigheid is een hart onder de riem voor alle vrijwillige restauratiehelpers ...

P.s.: Ook smoutebollen om mede te nemen !

VAN ' DE SLAGMOLEN ' GESPROKEN . . .

De restauratiewerken aan deze unieke molen schieten nu op en dat mede dank zij de medewerking van het gemeentebestuur van Lille en haar personeel. De buitenmuren werden verstevigd - zonder twijfel een van de moeilijkste karweien - de schoorsteen proper gemaakt, de gehele installatie grondig gereinigd en een dezer dagen wordt ook gestart met de heropbouw van "de stoof". Vrijwilligers om te helpen zijn nog steeds welkom: neem kontakt op met Walter Van den Branden, Boskant 76 te 2418 Lille tel.(014) 55 26 06.

Wij vernamen ook dat verscheidene mensen in Lille en iemand in Vorselaar .al "sloor" (koolzaad) gezaaid hebben om volgend jaar in 'De Slagmolen' te laten slaan tot smout!!!

EN VAN SMOUT GESPROKEN . . .

Verscheidene leden hadden tijdens onze tentoonstellingsdagen op 4 en 5 februari jongstleden smout besteld. Deze wordt geslagen in de watermolen te Balen-Olmen (Hoolstmolen). Door allerlei omstandigheden - eerst lag de Nethe toegevroren en

daarna liep een van de looperstenen van de "ligger" zodat een maandenlange herstelling volgde - hebben zij hun smout nog altijd niet thuisbezorgd gekregen. Heden is de Hoolstmolen terug in werking en een van deze dagen brengen wij het gevraagde bij U thuis. Verontschuldiging voor dit ongewilde lange wachten!!!

OPGRAVINGEN TE POEDER LEE IN HET VERSCHIET!

Met behulp van bevoegde personen wordt vermoedelijk in september aanvang genomen met de opgravingen naar en omtrent het vroegere kasteel van Poederlee. Van de eigenaar van het perceel kregen wij reeds de toelating tot opgraving en de nodige materialen en toestellen werden reeds aangekocht. Deze opgravingen zullen zeker succes hebben aangezien bij vroegere opgravingen in 1973 en 1975 interessante vondsten werden gedaan. Zij die graag aan deze opgravingen hun medewerking willen verlenen, kunnen contact opnemen met ons medebestuurslid Dr.Paul Janssens, Heerle 40, tel.(014) 55 67 96.

GIERLE: WINDMOLEN DIENT HERSTELD TE WORDEN.

Naar verluid zou het met de trots van Gierle, de molen 'In Stormen Sterk' niet zo best gaan, alhoewel het uitzicht anders zou doen vermoeden. De kap dient zonodig hersteld en ook de wieken hebben dringend nazicht nodig. De laatste (grote) restauratie ligt ook al 11 jaar achter de rug en zulk een parel van een gebouw moet regelmatig onderhouden worden, wat echter ... geld kost! Onze heemkundige kring zoekt mee naar een oplossing. Tips zijn altijd welkom! Misschien brengen de komende Molenfeesten ideeën mee ?

POEDERLEE: FOTOBOK 1962

De Poejelse bevolking leeft steevast toe naar de 25-jaarlijkse Heggestoet van 1987. Voor de mensen die nog een beetje heimwee hebben naar de toestand in 1962 of gewoon een herinnering willen bewaren aan deze voorgaande Heggestoet kunnen inschrijven voor een mooi en boeiend fotoboek over de Heggestoet 1962. Voorzeker een meer dan bezittenswaardig heemkundig document. Alle inlichtingen hierover bij Walter Driesen, Herentalsesteenweg 6 te 2419 Poederlee, tel.(014)55 74 77.
(Heggekomitee Poederlee)

WECHELDERZANDE: ????

Over Wechelderzande deze maal geen nieuws. Wie bezorgt ons wat ?

HEEMKUNDIGE BIJDRAGEN nr. 17.

Het "schandaal" Geerard Filiberts en Anna Elisabeth van Trier te Lille (1764). Een voorbeeld van kerkelijke rechtspraak in de achttiende eeuw.

Vooral sinds de besluiten van het roemruchte Concilie van Trente (1545 - 1563), waardoor de Kerk meer vat probeerde de krijgen op het kerkelijk en zedelijk leven van zowel de geestelijkheid als de gelovigen, wilde de kerkelijke overheid de seksuele betrekkingen inperken binnen het voor de Kerk gesloten huwelijk. Dat de Kerk hiervoor in onze streek sterkingewortelde en eeuwenoude gewoonten moest doorbreken, wordt aangetoond door de beslist lezenswaardige studie van licentiaat LEO BRAEKEN: "De dekenij Herentals (1603-1669)", waarin de schrijver speciaal Lille en Vorst-Kempen; uitkoos om een onderzoek te verrichten naar het procentueel aantal geboorten binnen de negen maanden na het huwelijk - het zogenaamde "van de moetes trouwen" dus - en dat voor de periode 1615 - 1670. De auteur kwam tot een gemiddelde van niet minder dan 25,66 procent van de eerstgeboornen !

Een van de verklaringenvoor dit verschijnsel ligt voor de hand: het zo goed als niet bestaan van voorbehoedsmiddelen natuurlijk. Een andere belangrijke verklaring moet echter gezocht worden in een ander huwelijkspatroon dan de kerkelijke: volgens het oude streekgebonden patroon was de verloving, welke gepaard ging met een aantal ceremonies, belangrijker dan het kerkelijk huwelijk. De verloving was een kontrakt tussen twee partijen: in de praktijk zelfs tussen de ouders van het meisje en de jongen. Dit is een van de redenen waarom - tot vóór kort - huwen zonder de toestemming van de ouders verboden was! Voor de betrokkenen was het belangrijk dat de verloofden zo snel mogelijk seksueel contact zochten want dit betekende de bevestiging van het gesloten kontrakt.

Daarom trachtte de Kerk het belang van de verloving te verminderen en propageerde zij het kerkelijk huwelijk als alleengeldend.

Pas in het begin van de achttiende eeuw, een tweehonderdtachtig jaar geleden dus, kreeg de kerkelijke overheid vat op het huwelijk.

(1).

- 2 -

Over buitenechtelijke relaties en ontucht kreeg U reeds een voorsmaakje in een artikel van K.NEEFS, "Merkwaardigheden uit de parochieregisters van Gierle (1594-1803)".(2). Let wel op: begrippen als "ontucht" en "onzedelijkheid" lagen in die tijd wel enigszins anders als nu : bepaalde daden die nu worden bestempeld als vermaak of de normale gang van zaken (bijvoorbeeld: dansen, elkaar kussen in het openbaar) werden toendertijd als ontuchtig en onzedelijk beschouwd, althans volgens de kerkelijke overheid want in de praktijk bleken onze voorouders naar toenmalige kerkelijke normen uit te blinken in "losbandigheid".

Inbreuken op de kerkelijke richtlijnen in verband met het huwelijk dienden door de plaatselijke overheid - hiermee bedoelde men vooral de .pastoor en de schout en schepenen - aangeklaagd te worden.(3). De zaken werden dan behandeld door het bisschoppelijk gerechtshof te Antwerpen, ook wel het ' Officie Fiscael ' van het bisdom geheten, dat bevoegd was voor de rechtspraak op kerkelijk gebied in het bisdom Antwerpen. Meestal bleef het bij een vermaning vanwege het bisschoppelijk hof, alhoewel deze rechtbank ook boetes of gevangenisstraffen kon adviseren. Inderdaad gaf deze rechtbank "slechts" advies aan de bisschop, want het was deze laatste die de straffen bepaalde. In de praktijk volgde de bisschop echter meestal het advies van zijn 'Officie Fiscael '.(4).

En zo werd in 1764 voor het bisschoppelijk hof te Antwerpen de zaak Geerard Filiberts met Anna Elisabeth van Trier van Lille ten berde gebracht.

De feiten lagen wel moeilijk.

Geerard Filiberts, geboren te Lille op 2 februari 1717 als zoon van Peeter Filiberts en Gertrude Maes, huwde te Lille op 15 april 1738 met Anna van Lishout. Drie kinderen vergrootten het gezin tot de moeder overleed op 23 oktober 1758.

Geerard Filiberts zocht en vond zich een andere echtgenote. Hij huwde op 8 januari 1763 te Lille met Maria Catharina van Trier (geboren te Poederlee op 17 juli 1732) maar zij werd kort na het huwelijk ernstig ziek en stierf drie maanden later op 13 april 1763. Haar jongere zuster Anna Elisabeth van Trier, geboren te Poederlee op 7 november 1739, had zich het lot van de zieke aangetrokken: zij verzorgde haar zuster Maria Catharina zo goed en zo kwaad het kon en beredderde het huishouden van Geerard Filiberts.

Anna Elisabeth van Trier zou beslist van de Lilse goegemeente alle lof"toegezwaard gekregen hebben om haar opoffering en inzet voor haar zuster, ware het niet dat het weldra de ronde ging dat Geerard Filiberts haar kort na haar zusters dood “ ..had beginnen aen te spreken bij forme van vrijage...”. Meer nog: weldra bleek bovendien dat Anna Elisabeth van Trier in verwachting was van een kind, verwekt door haar schoonbroer Geerard Filiberts ! Dit bracht in het dorp “ eene schandaleuse ende publike opspraecke “ teweeg in zoverre dat dit ter ore kwam van het bisschoppelijke hof.

Geerard Filliberts diende er zich te verantwoorden. Blijkbaar had de geestelijke overheid hem reeds gewaarschuwd voor zijn zondige levenswijze: zonder twijfel zonder gevolg want bij het bisschoppelijk hof werd hem zijn “ criem inerstus ”, zijn “ volharding in de boosheid “, verweten (5).

Nog tijdens het verloop van de hoorzittingen werd het kind geboren op 28 augustus 1764 en werd het Maria Catharina Filiberts gedoopt.

Op 12 mei 1764 leverden de schout en schepenen van Lille een bewijs van goed gedrag en zeden af voor Geerard Filiberts “ ...welcken onsen ingesetene soo staende sijnen houwelijcke als daer voor ende daernaer tot dato van heden sigh in alles heeft gethoont een eerelijck ende treffelijck man, sonder dat wij schouteth ende schepenen oyt van eenigh delict (strafbaar feit) oft infamie (schandelijck feit) ten regarde van den selven participant oft aengedraegen sijn geworden ...”. Schout en schepenen van Lille hadden dus op zijn persoonlijkheid niets aan te merken.

Luisteren wij nu hoe Geerard Filliberts zich verdedigde voor het bisschoppelijk hof: De beklagde wees erop dat hij door de ziekte van Maria Catharina van Trier, “ altijdt sieckelijck geweest”, met haar “ ...noyt het houwelijck heeft geconsommeert gehad. “, ja, hij wilde zelfs dit feit “ onder eedt affirmeren! ”.

Dat hij met de jongere zuster Anna Elisabeth een relatie aanknoopte, gebeurde wel degelijk met de bedoeling met haar te huwen. Hij was er immers van overtuigd dat zij van de bisschop dispensatie zouden bekomen voor dit huwelijk: om te mogen huwen met verwanten moest men vanwege de bisschop eerst "dispensatie" ofwel vrijstelling bekomen.

Wel gaf Geerard Filliberts toe dat zij beiden " ...door cranckheyd der nature te saemen vleeschelijck hebben geconverseert...", zodat. Anna Elisabeth van Trier zwanger werd, "maar, " zo beklemtoonde Geerard Filiberts, " ik heb verscheidene pogingen ondernomen om dispensatie te bekomen om met haar te mogen trouwen, echter tevergeefs. " . Bovendien had hij, om het bisschoppelijk hof ter wille te zijn, moeder en kind weggestuurd en thans woonde Anna Elisabeth van Trier en hun kind bij haar ouders te Poederlee in. Verder haalde hij de getuigenis van schout en schepenen aan dat hij " ...andersints is van isseprochabel (onbesproken) gedrag."

Daarom smeekte Geerard Fillibert de bisschop om vergeving voor " ...hunne begaene excessen (uitspattingen).. " en beloofde hij zich naar de strafbepaling van de bisschop te zullen schikken en de kosten van het proces te zullen betalen. Op basis van deze verdediging, opgesteld midden september 1764, bracht de secretaris van het Officie Fiscael, J. Bartels, een gunstig advies: het "misdrijf" schijnt " ...alhoewel grootelijckx straffbaer, nochtans in den voorhandigen cas (geval) gratiabel te wesen ende de clementie (genade) van Ued(ele). Doorl(uchtig)ste Hooghw(eerdigheyt) te verdienen... .

De bisschop verleende welwillend gehoor en bepaalde een lichte straf. Geerard Filliberts en Anna Elisabeth van Trier moesten als penitentie een maand lang elke dag de zeven psalmen lezen, en indien zij niet konden lezen dagelijks vijftien maal het rozenhoedje bidden. Eerdaags moesten zij zich tot de pastoor van Lille begeven om in het bijzijn van twee getuigen vergiffenis te vragen voor "hun gegeven schandael". Zes weken na de uitspraak van het proces moesten zij hun zonden biechten bij de Lilse pastoor. Deze zou de bisschop informeren over het juiste verloop van de zaken. Wel legde de bisschop hen beide ten strengste op een " ...expresse inhibitie (streng verbod) van met elckanderen meerder te converseren (kontakt te hebben)." ! De uitspraak gebeurde op 15 oktober 1764.(6). Van beide mensen werd niet meer gehoord. Zij verdwenen uit Lille en Poederlee en zijn er ook niet gestorven.

-
- (1) L.BRAEKEN, De dekenij Herentals (1603-1669) Leuven, 1982.
 - (2) Zie ons Kontaktblad nr. 12, Heemkundige Bijdragen nr. 14.
 - (3) L.BRAEKEN o.c. blz. 170.: instructies aan de dekens 1610, 1612, 1633.
 - (4) Ibid.
 - (5) Bisdomarchief Antwerpen, Bundel "Lille" nr. (41).
 - (6) Ibid. ; Parochieregisters Lille en Poederlee.